

ANTONI LLIDÓ, UN COMPROMÍS EXEMPLAR

Com ja sabeu, l'IEC, del qual formen part persones de diferents àmbits de la cultura de Catalunya, de les illes Balears i del País Valencià, ha impulsat un cicle d'actes de reconeixement i homenatge a persones destacades de diferents llocs del País Valencià. Quan el seu president em va demanar si hi podia fer algun suggeriment, immediatament li vaig proposar el nom d'Antoni Llidó. També que l'acte podia emmarcar-se en la setmana cultural que impulsa l'Associació Cultural Antoni Llidó el mes d'octubre, tal com estem fent.

La majoria de les persones que són objecte d'aquests reconeixements pertanyen als àmbits culturals o artístics, de manera que la justificació és, diguem-ne, òbvia: llibres, pintures o música, normalment ben conegudes. El cas d'Antoni és ben diferent: la seva obra està, en primer lloc, en l'ànima de les persones que el varen conèixer, en els valors que ens va ensenyar, en els que nosaltres hàgim pogut trametre. Uns «mèrits», per tant, més fràgils: però alhora, no sé si es pot dir així, més importants que qualsevol objecte material. Uns «mèrits» que necessiten més cura, més atenció, que un quadre en un museu.

De fet, d'Antoni ens queden unes cartes, d'un valor extraordinari, però poca cosa més des del punt de vista material. I, com que el que ens queda d'ell és tan ric i tan important des del punt de vista espiritual, es creà l'Associació per a preservar-ne la memòria i els valors que Antoni defensà i pels quals va ser assassinat, ara fa vint-i-set anys, a Xile.

La situació actual és prou diferent, tanmateix, de la que existia en el moment de la publicació del llibre: Pinochet no ha estat extradit a Espanya i el comportament de la justícia xilena, i especialment del Govern xilè, fa preveure que el dictador no serà jutjat.

La situació tampoc no és la mateixa que l'anterior a la detenció a Londres del dictador, en diversos sentits, especialment després de l'11 de setembre d'enguany, vint-i-vuit anys després del criminal cop d'estat que havia de significar la mort d'Antoni. Aquell dia començava un procés promogut des dels Estats Units

que havia d'engegar un terrible terrorisme d'estat, amb milers de morts, molts d'ells desapareguts, amb innumerables violacions dels drets humans i amb una dictadura de molts anys de durada les conseqüències de la qual encara són presents en la vida xilena.

El llibre publicat per l'Associació (*Antoni Llidó, epistolari d'un compromís*, València, Tàndem, 1999), una selecció de les seves cartes a la família i als amics, permet apropar-se a la seva personalitat, a les seves il·lusions, a les seves esperances i als seus desencanys. També a la seva evolució des de Xàbia, Quatretondeta i Balones a Xile. Els escrits que les acompanyen permeten al lector fer-se una idea dels sentiments, per dir-ho d'alguna manera, de nosaltres.

Dues informacions importants manquen al llibre: la primera és què pensaven d'ell els xilens que el conegueren, quina és la seva petjada allí, el seu record. Els qui han vist la pel·lícula del seu nebot Andreu Zurriaga, rodada a Xile, als llocs on va viure, i en la qual parlen persones que el conegueren, ja ho saben. De fet, recorde perfectament que, quan xilens i valencians vàrem coincidir a la UV en la presentació del llibre, es va esdevenir una sensació entre nosaltres com de gelosia: tots dos col·lectius el consideràvem «nostre».

I de tots dos era, perquè la seva identificació amb els dos pobles amb els quals va treballar més, el valencià i el xilè, va ser total. Recordeu com va adoptant «xilenismes» al llarg del temps a les seves cartes. M'ha semblat interessant portar ara i aquí algun testimoni xilè, extret d'una modesta publicació feta per una comunitat cristiana:

Soy Magdalena Silva Méndez. En el invierno de 1969 llega a la parroquia Nuestra Señora de los Desamparados, sector Corvi, un sacerdote español (valenciano), Antonio Llidó Mengual era su nombre. Un sacerdote muy diferente a los demás, visitaba a las personas en sus casas, charlaba con ellos, pero de ordinario esto lo hacía con personas humildes. Cada vez se fue manifestando más en él este interés por la gente más pobre y se fue comprometiendo con ellos con mucha fuerza.

En el verano de 1970 comienza a trabajar la idea de realizar colonias infantiles: para ello primeramente ubicó personas que le colaboraran, ya para cuidar niños, ya para hacer beneficios y obtener así algún dinero: la Junta de Auxilios y Becas le proporcionaba alimentación y una escuela en un campo llamado Manzanar, lugar donde el río Aconcagua formaba estupendas pozas para bañarse.

Con el dinero que se juntaba compraba jabón, toallas, bañadores, y también pan, frutas, pollos, pescado, etc. Buscábamos a los niños entre los más pobres del campo y de la ciudad. [...]

Llegó 1971 y con él un terremoto, que son muy frecuentes en nuestro país: Antonio fue de los primeros en prestar su ayuda. Recuerdo que la misma noche partió al campo, siempre en su destartada bicicleta, luego ayudó a construir mediaguas, a botar murallas que eran peligrosas, a colocar gente en los albergues, llevando medicinas, colocando inyecciones, entreteniendo a los más pequeños, dándole ánimo a los más afligidos, en fin, uno llega a emocionarse recordando tantas maravillas en una sola persona.

Desgraciadamente esto no gustó al clero, pese a que no recuerdo que se hubiera quejado de sus hermanos, pero su forma de vida era, aunque no lo quisiera, una denuncia a su vida plácida y despreocupada, aparte de cumplir con los ritos sagrados. [...]

Hay mucho más que decir pero debo terminar. Sólo le pido a Dios que seamos capaces de reivindicar su calidad de sacerdote y de ser capaces de imitarla, con la gracia del Espíritu Santo. Amén.

169

Veiem, doncs, com coincidim en allò que era essencial per a Antoni: el compromís amb la dignitat humana, la identificació amb els oprimits, la lluita per la justícia, més tard també per la llibertat; el paper de l'educació com a eina d'alliberament.

El segon aspecte que no recull el llibre, però que crec que forma part indestriable de la lluita que va portar a terme Antoni en la seva vida, és tot allò que es refereix a la persecució dels seus assassins i de tants altres, que es pot concretar en la tasca per a la implantació del principi de justícia universal i del Tribunal Penal Internacional.

El rigor amb què ha estat dut el procediment d'Antoni, l'acumulació de proves i de testimonis han fet que el seu cas formi part del nucli més dur de la reclamació contra els assassins i els torturadors xilens, i molt notablement els documents d'Amnistia Internacional (AI) recullen el seu cas com un dels elements de prova més sòlidament documentats.

Així, AI, en un comunicat de 1999, fa referència al fet que l'excap de les forces armades de Xile, Augusto Pinochet, és acusat d'haver infligit intencionalment, junt amb altres persones i en el presumpte compliment de les seves obligacions oficials, intensos dolors i sofriments a Marta Lidia Ugarte Román, Meduardo Paredes Barrientos, Adriana Luz Pino Vidal i Antonio Llidó Mengual, de qui diu: «[...] sacerdot nascut a València (Espanya), aplicant-li corrent elèctric als genitals i colpejant-lo repetides vegades en tot el cos».

Arran de les negatives a admetre el seu cas, hi ha testimonis irrefutables. Així, entre els qui veieren Antoni i hi parlaren en les presons secretes de la Direcció d'Intelligència Nacional (DINA), n'hi ha un d'especialment interessant. Es tracta de Marcia Alejandra Merino Vega, àlies *la Flaca Alejandra*, que llavors era col·laboradora dels serveis de seguretat, dels quals després esdevingué agent. En el seu llibre testimoni *Mi verdad* (Santiago, 1993) conta quelcom succeït a mitjan 1974:

Una vegada, Francisco Ferrer Lima, capità de l'exèrcit, agent de la DINA, [...] em portà a parlar amb un sacerdot espanyol que estava detingut. Ara sé que ell era Antonio Llidó Mengual. Quedí molt impactada perquè Ferrer Lima, *el capità Max*, m'ordenà que li digués: «Jo dic tot el que sé, i dic als altres detinguts que parlin, perquè, si no, seran torturats.» Recordo que el sacerdot em digué: «Com pot dormir amb la consciència tranquil·la?»

Així mateix, el *Catholic World News* recull el testimoniatge del bisbe Fernando Ariztia, que revelà que, després de la desaparició del sacerdot, ell i alguns líders evangèlics visitaren el general Pinochet per tal de manifestar-li la seva preocupació pels casos de

violació dels drets humans. Quan, en un moment de la reunió, el nom del pare Llidó fou esmentat, Pinochet digué: «Aquest no és un capellà, és un marxista!»

Així, molts anys després del seu assassinat comès per la dictadura xilena, el cas d'Antoni forma una part important de la lluita per l'establiment del principi de justícia universal que hauria de comportar l'establiment del Tribunal Penal Internacional, davant del qual poguessin ser portats els acusats de crims contra els drets humans. A hores d'ara encara falta l'adhésió de divuit països (entre els quals hi ha els Estats Units) per a arribar als seixanta necessaris per a poder constituir-lo.

I, si el cas d'Antoni és vigent i contribueix a la lluita per la justícia, com també ho és el de Joan Alsina, ho devem, en primer lloc, a la tenacitat de la seva germana, que mai no s'ha rendit malgrat totes les dificultats.

Cal, doncs, homenatjar una persona que cregué tan intensament en la justícia, que s'identificà tant amb els «seus» pobles que ens deia a la seva darrera carta que «no vull posar-me dramàtic, però alguna vegada cal dir-ho. Si em passa alguna cosa dolenta, vull que tingueu clar que el meu compromís amb el que faig ha estat lliurement contret, amb l'alegria de saber que això és exactament el que em correspon fer en aquest moment».

Una lluita, un compromís exemplar per a tots nosaltres amb la dignitat humana.

ANTONI LLIDÓ MENGUAL

Antoni Llidó Mengual neix a Xàbia, a la Marina Alta, el 29 d'abril de 1936. Ell i la seva germana gran, Pepa, pertanyien a una família humil. El pare va morir quan ell tenia onze anys. Gràcies a una beca, va poder fer el batxillerat i els estudis de mestre d'escola en una acadèmia del seu poble. Va acabar la carrera el 1956 i l'any següent ingressà en el seminari de Montcada (l'Horta). El 21 de setembre de 1963 l'ordenen sacerdot.

La seva primera destinació és, com a capellà rural. Quatre-

tondeta i Balones (el Comtat), dos pobles petits molt pròxims entre si, a uns vint quilòmetres d'Alcoi. L'alimentació depenia de l'agricultura de secà i d'una horta escassa. Escampats amunt i avall, s'afegien a la dieta petits ramats d'ovelles i de cabres. Eren els darrers anys d'una economia de subsistència en què la majoria de les famílies s'autoabastien de productes vegetals i animals propis. Unes quantes famílies més riques donaven feina temporal com a jornalers. Només algunes persones es distingien de les altres, com era habitual en aquella època: el capellà, el mestre i la mestra, el secretari de l'ajuntament i el metge.

Antoni sabia que la vida és més enriquidora si es viu col·lectivament que no de manera individual, que les persones creixen si es posen les unes al costat de les altres. Així, els dos pobles comencen a veure com l'arribada del nou capellà, amb una consciència solidària i pedagògica, els introdueix en un temps nou: no és un capellà dels d'abans, el clàssic capellà rural que només s'ajunta amb les forces vives i amb els rics del poble; és un capellà que es dedica a apropar la gent als estudis, que els explica que la millor manera d'eixir de la misèria és mitjançant el coneixement. No parla de política, els parla d'humanisme, de justícia: els diu que han d'arribar a ser homes i dones lliures. Quan Antoni va marxar de Balones i Quatretondeta, hi va deixar una nòmina de quaranta-set estudiants. Prop del 10 % dels joves dels dos pobles havien de passar pels diversos cicles educatius i una bona part havien de cursar estudis universitaris. Aquesta fou la primera pràctica d'alguns dels postulats revolucionaris que es feren forts a Xile, definitivament, uns quants anys més tard.

El 1966 Antoni es nega a votar en el simulacre de referèndum que pretenia fer perdurar el règim del general Franco. Aquesta negativa, junt amb uns altres fets, elimina de manera fulminant l'oportunitat que tenia com a capellà de deslliurar-se del servei militar. El destermen de Quatretondeta i Balones, i comença així per a Antoni la sèrie d'exilis, aquest primer amb uniforme de la marina i al Ferrol del Caudillo.

Aquest desterrament és el preludi de l'abandonament a què els bisbes el sotmeten més endavant, durant la detenció i la desapa-

rició a Xile. Als arxius episcopals de València i als de Valparaíso, segons afirmen les autoritats eclesiàstiques, no hi ha cap documentació d'Antoni Llidó sobre aquests fets. O l'oculten o l'han destruïda.

Al Ferrol, Antoni fou destinat a l'Hospital Militar de la Marina, on podia quedar al marge de les injustícies que es cometien, de la situació de molts soldats malalts, de tants i tants fets que mostraven com era d'absurda la vida militar. També ací, a més de les funcions estrictament religioses, feia classes a alguns soldats que cursaven estudis o xerrades amb uns altres a la seva residència d'oficials. Aquest capteniment fa que sigui arrestat i interrogat durant tot un dia sobre tot el que sap de les activitats polítiques d'alguns mariners. Posteriorment és expulsat, al cap de deu mesos de la seva incorporació, sense haver acabat el període reglamentari. De tots aquests fets tampoc no hi ha, segons han notificat per escrit les autoritats militars, cap documentació. Som al 1968.

Després d'una breu estada a València, a propòsit de la visita dels bisbes xilens que venien a demanar sacerdots, Antoni decideix que se'n va de missioner a Amèrica Llatina i argumenta que es tracta d'una il·lusió alimentada des de feia temps. Així fou com, per mitjà de l'Obra de Cooperación Sacerdotal Hispano-Americana, el juliol de 1969, s'embarca amb rumb a Xile.

Antoni arriba a Quillota, ciutat propera a Valparaíso, i topa amb la misèria de la població callampa, en la qual l'atur i la marginació han fet molt de mal, al llarg dels anys, a les famílies nombroses que malviuen en barraques fetes amb cartons, llaunes i fusta corcada, entre el fang i les deixalles. Mentrestant, els patrons dels latifundis viuen en xalets ostentosos, muntats en la riquesa més insultant.

Antoni comprengué que aquella situació no s'arreglaria amb draps calents. Renuncià als seus ingressos com a sacerdot i treballà com a professor per tirar endavant. Això li permeté conèixer molta gent i, a mesura que els esdeveniments polítics evolucionaven, des de les contínues amenaces de cop d'estat fins a la victòria electoral de Salvador Allende el 1970, s'anà comproment amb la nova situació que s'anava gestant al país. L'elecció d'Allende deixà pas a una època d'esperances.

Va pertànyer al Movimiento de Cristianos por el Socialismo, en el qual molts sacerdots llatinoamericans buscaven la manera d'unir l'esperit de l'Evangeli amb els principis marxistes. Fou un dels participants en el que es conegué amb el nom de «reunió dels 80», assemblea de sacerdots vinculats als sectors populars per a reflexionar sobre com l'Església havia d'acompanyar el poble en la seva lluita. En la seva declaració, aquests sacerdots optaren pel socialisme enfront de l'opressió capitalista, entenent el socialisme no solament com una economia nova, sinó també com l'aplicació de nous valors socials des de la fe més profunda en Jesucrist.

El setembre de 1973 s'esdevingué el cop d'estat de Pinochet i Antoni, en comptes de tornar a Espanya, decidí continuar a Xile, en la clandestinitat, militant en el Movimiento de Izquierda Revolucionaria i assumint tots els riscos de la seva decisió. El detingueren a Santiago de Xile els primers dies d'octubre de 1974 i passà a ser un pres no oficial o «desaparegut». El Govern de la dictadura de Pinochet ha negat sempre aquest arrest, però els testimonis acrediten que el dugueren al centre de detenció de la policia política, la DINA, del carrer de José Domingo Cañas, número 1315. Allí fou torturat perquè delatés els seus companys, però no ho aconseguiren, i posteriorment el traslladaren al centre de detenció de Cuatro Álamos, on hi havia els presos la detenció dels quals era negada per la Junta Militar.

El 25 d'octubre de 1974 el traslladaren a una destinació desconeguda fins ara.¹

1. Les dades d'aquest escrit s'han tret del llibre *Antoni Llidó: Epistolari d'un compromís*, València, Tàndem, 1999.